

ІСТОРІЯ НІМОГО КОХАННЯ

ОПОВІДАННЯ

З іспанської переклала Маргарита ЖЕРДИНІВСЬКА
(Гранادا, Іспанія)

*Мені не потрібна тиша,
бо вже не маю про кого думати.*
Атауальпа Юпанкі

Я познайомився з Мабель завдяки зміні моди; хоч я не бозна-який її прихильник, але іноді все-таки хочеться бути влягненим пристойно і носити штани ширші або вужчі, як цього вимагає мода. Та справа не в моді, а в Мабель, про яку я хочу розповісти, хоч її образ віддаляється від мене все далі й далі, перетворюючись на ясний, хоч і дуже примітний спогад.

Вона була наймолодша з трьох сестер, німих від народження, які мали майстереньку в кварталі Сант'яго, пристосовану і для житла, і для робочого місця. Важка темна штора відокремлювала від приміщення, призначеного для клієнтів, і коли я вперше переступив поріг майстерні, мені здалося, ніби я опинився в якомусь іншому світі, у Всесвіті, стиснутому часом, в атмосфері спокою, населеній карликовими пальмами, папоротями, лампами, вкритими великими гранатової барви, круглими столами та стільцями, де сидіти можна було тільки дуже рівно. Тепер, коли я згадую про це, я б сказав, що то була описана Прустом атмосфера бідного кварталу, позбавлена нудоти.

Мабель та її сестри заробляли на життя, перешиваючи краватки та капелюхи. За кілька хвилин вони своїми чудовими руками перетворювали строкату широченну краватку блазня на тонку вишукану річ, що потребувала вечірнього італійського костюму. Крім того, зовсім безкоштовно, показували клієнтові, що найчастіше був товстим та спітнілим, як гарно зав'язувати краватку, так, щоб вона скидалася на ту, яку носить спадкоємний англійський принц, і жестами пояснювали, що трикутний вузол, уподобаний клієнтом, тепер уже немодний.

Іншим разом приходили люди в крисатих капелюхах, а за кілька хвилин клієнт отримував тирольський брилик, який залюбки носив би сам австріяцький канцлер. Розуміти їх, а надто Мабель, було дуже легко, бо хоча й німі, вони добре чули, а якщо клієнт вимовляв слова чітко, вони читали їх по губах і самі вміли говорити за допомогою гарної артикуляції губів та жестів.

З першого разу мені сподобалася ця атмосфера тиші, я кажу це без усякої іронії, тож-бо я почав носити їм мої краватки. Дві старші сестри відзначалися дуже енергійними жестами, характерними для німих. Мабель, навпаки, була дуже спокійна, мала рухи повільні і все, що вимовляла губами, можна було прочитати в ніжному блиску її очей. Чимось вона притягувала мене до себе. Гадаю, то не було кохання, принаймні спочатку, не мало те почуття й нічого патологічного. Ні. Мені приємно було відчувати, що Мабель належить до цього світу

тихої реальності, де я також мав своє місце. Вона була чарівна фея, яка поставала за важкою темною шторкою, і коли я опинявся у приміщенні для клієнтів, то відчував, що життя має якийсь сенс. Не знаю навіть, як це пояснити. Мені було там добре, я відчував себе у безпеці.

Коли всі мої краватки були вже перешиті, я почав відвідувати крамниці зі старими речами і купував там усе, що мені пропонували — я знаходив там справді жакливі мотлох: краватки, оздоблені сільськими краєвидами з коровами та морськими пейзажами; краватки з пам'ятниками національним героям, які більше програвали у баталіях, ніж вигравали; з подобидами зірок спорту та співаків, які вийшли з моди раніше, ніж я народився. Одне слово, на мене дивились, як на божевільного, який наче впав з неба і якому можна було продати все, що щілими роками валялось у вітринах.

Мабель дуже скоро розгадала ці мої трюки. Жоден чоловік не міг мати стільки краваток, та ще й таких екстравагантних, як ті, що я приносив трьом сестрам.

Одного вечора вона сказала мені, що не слід доводити себе до руїни, купуючи старі краватки, а якщо мені приємно приходити до них чи до неї особисто, то вона, зокрема, теж цьому дуже рада. Сказала губами, очима та руками.

Життя моє зовсім змінилося. Я перестав ходити грати в більярд, хоча частенько вигравав для нашої команди цілі ящики пива. Щовечора після роботи я певний час кружляв містом, щоб уникнути зустрічей із моїми друзями, а потім прямував до будинку німих. Ми пили чай із печивом і розмовляли про всяку-всячину, потім умикали радіо і мовчки слухали музику та спів Мабель Фернандес, відомої співачки, авторки дуже відомої тоді пісні «Голос, мелодія та спогад». Після того випивали трохи вина та слухали цікавинки популярної передачі «Трете вухо».

У сестер був великий радіоприймач, до якого Пепе, місцевий електрик, прилаштував трое навушників з куцуватими дротами, і сестри мали схилити голови до самого радіоприймача, а я розважався, бачачи, як вони стискали руки, коли злочинцеві щастило наздогнати свою жертву, і полегшено зітхали, коли головний герой рятував дівчину.

Історії чикагських гангстерів, сухий закон на заході Сполучених Штатів, найрізноманітніші версії «Ромео та Джульетти», Гераклові подвиги, а коли настав Великдень, неодмінні розповіді про життя та смерть Ісуса Христа — все це проходило крізь свідомість трьох сестер.

Невдовзі я перетворився на постійного вечірнього відвідувача, і після короткої дискусії сестри погодилися на те, щоб я принаймні приносив на вечерю вино, а в неділю — пирога.

Збігло кілька місяців. Одного разу, прослухавши «Історії фатального лікаря Мортіса», Мабель провела мене до дверей, там ми постояли трохи, я курив, а вона пила лимонад. Раптом вона, прощаючись, сказала, що хотіла б поговорити зі мною віч-на-віч, і запропонувала зустрітись завтра опівдні біля дверей крамниці «Німецька білизна», куди вона ходила купувати всілякий крам.

Так ми й зробили. Зустріч здавалась мені таємничою, я боявся здибати гось із колишніх друзків, бо уявляв собі, про що вони базікатимуть під час гри у більярдній. Тож я повів її у кав'ярню чимдалі від середмістя, ми замовили кави з молоком, і тоді я сказав, що тепер її черга говорити.

Луїс Сепульведа народився в Чилі 1949 року. Один з найвідоміших сучасних чилійських письменників. Невтомний мандрівник, автор багатьох творів: «Старий, що читав романи про кохання» (1992), «Кінець світу», «Ім'я торседора» (1994), «Історія про чайку та про kota, який навчив її літати» (1995), «Зустрічі» (1997). Ці два оповідання із книги «Зустрічі».

Вона присунула до мене свій стілець і мовчазними губами та блискучими очима почала говорити, і не було такого слова, щоб я його не розумів. Вона сказала, що дуже поважає мене як друга. Правда ж, ми друзі? Сказала також, що знає, яка вона негарна, ну, правда, не така негарна, як деякі жінки, що проходять вулицями, але знає, що вона занадто худа, що не вміє ходити так, як це подобається чоловікам, і знає, що я ставлюся до неї не як до жінки, а як до подруги. Відтак, помовчавши кілька секунд, додала, що я перший друг, якого вона мала в житті.

Я взяв її руки в свої і відчув, що здивовані погляди, які кидали на нас офіціанти, абсолютно мені байдужі. Вона вперше була на вулиці сама, тобто не з сестрами, а з іншою людиною, і почувала себе щасливою. Довіра, ось що вона почувала до мене. Це вона повторила кілька разів. І якраз через цю довіру Мабель хотіла попросити мене про щось, що не заважатиме нашій дружбі. Все її життя полягало в тому, що вона весь час була вдома та працювала, ходила до крамниці купувати матеріали для роботи, іноді дозволяла собі покуштувати морозива, а раз на місяць відвідувала електричну фірму, щоб заплатити за електрику. Їй виповнилося тридцять п'ять років і, крім того, що розповіла мені, нічого в її житті більше не було.

— Одну хвилинку. Ти що, ніколи не ходила до школи?

— Ні. Для батьків достатньою трагедією було те, що всі три дочки німі, і вони тримали нас удома, навіть ховали від сусідів; посилати до звичайної школи боялися, боялися, щоб діти — а вони ж бо жорстокі — не кепкували з нас, а спеціальна школа містилася далеко та й надто дорога була для батьків.

— Але ти ще не сказала, про що хочеш попросити мене.

Щоб я трохи познайомив її зі світом. Не щодня, звичайно. Вона розуміє, що в мене можуть бути інші подруги, може, навіть є наречена, бо я чоловік симпатичний і вихований. Іноді, коли-небудь, може, я повів би її до кіно, де вона зроду не була, може, навіть зважився б, жартівливо додала вона, запросити її коли-небудь на танці. Звичайно, всі витрати вона бере на себе, бо нині непогано заробляє.

Я був приголомшений.

— Ти ніколи не ходила до кіно, цирку, театру?

Вона похитала головою і запитально глянула на мене.

Я запевнив, що зроблю для неї все, що зможу, що я давно вже хотів запросити її до кіно, але якось не наважувався зізнатися. Не випускаючи її рук зі своїх, я додав, що то неправда, ніби вона негарна жінка, і що тридцяти п'яти їй зроду не даси.

Вона ніжно подивилася на мене, нахилилася до мого обличчя і тихенько поцілувала в щоку.

Мабель та я. За короткий час ми обходили всі кінотеатри нашої округи. Надто їй подобалися картини за участю Саріти Монт'ель. Мексиканське кіно здавалось Мабель занадто сумним та плачливим, крім картин Кантинфласа. Після кіно ми йшли до бару Баамондес поласувати скибочками ананасу, а потім піднімались на пагорб Санта Лусія, хрумкаючи кукурудзяні пластівці. Мабель не сумувала зроду, а тепер стала просто веселою. Вона помітно змінилася на краще, навіть зовні, а її старші сестри просто не розуміли, що з нею діється. Якось Мабель попросила, щоб я супроводив її до перукарні, де їй зробили модну зачіску, потім укоротила на кілька сантиметрів свої сукні. Одного вечора вона з'явилася, затуляючи губи руками, і тільки залишившись зі мною наодинці, відняла руки від губів — ті були пофарбовані в червоний колір.

Мабель мінялася на моїх очах, і це мені дуже подобалося.

Якось я наважився запросити її на танці.

Квартал Сант'яго шістдесятих років. Кожної суботи там влаштовувалося щонайменше кілька десятків свят, їх організовували всілякі клуби та коледжі. Свято з нагоди висунення кандидатури на королеву краси; інше свято, щоб зібрати кошти для притулку сиріт; свято, щоб допомогти жертвам землетрусу, щоб зібрати гроші на поїздку студентів на навчання за кордон. Одне слово, свята.

Мабель одягла гарну рожеву газову сукню, такої самої барви черевики. У руках тримала маленьку блискучу торбинку. У перервах між танцями ми випива-

ли по пляшечці пуншу, відмовляючись від пропонованих нам пляшок контрабандної виноградної горілки, і обговорювали кандидатури на королеву наступного конкурсу.

Я не відходив від Мабель ні на хвилину, боячись, щоб хтось не запросив її на наступний танець. Я ніколи не танцював добре, а Мабель взагалі вперше була на танцях, і все ж ми танцювали, як могли, і пасодобле, і танго, і кумбію, все, що грав оркестр. Десь опівночі оркестр зробив перерву і почали крутити диски з Лос Панчос, Полем Моріатом, Адамо та Елвісом Преслі. Було дуже гаряче, і піт градом котився з нас.

— Ти дуже гарна, Мабель, дуже гарна, — встиг я сказати перше, ніж відчув, що хтось поклав мені руку на плече.

Обернувшись, я попелотнів, то був Сальгадо, один з моїх друзів, гравців у більярд.

— Друзе, тепер я розумію, чому ти щез та ще й так тихенько, будь ввічливий і познайом мене з нареченою.

Я не знав, що відповісти, а Сальгадо, самовпевнений, як завжди, відсторонив мене і взяв Мабель за руку.

— Дуже приємно запізнатися. Гільермо Мальгадо. А вас, серденько моє, як звати?

Мабель дивилася на мене широко розплющеними очима і всміхалася.

— Що з вами, серденько? Вам відкусили язика шури чи ошей тип, що вас супроводжує?

Мабель перестала всміхатися, а я ледве вичавив із себе:

— З нею все гаразд. Ти вже відрекомендувався, отже, дай нам спокій і щезни.

Сальгадо енергійно взяв мене під руку. Я образив його в присутності дівчини, з якою він прийшов, а таке не прощається.

— Друзе, хіба так розмовляють з давніми знайомими? Якщо твоя подруга німа, то її клопіт, і не треба так гніватися.

Я затопив йому в пику і роз'юшив носа. То була велика помилка з мого боку, бо Сальгадо був набагато дужчий і дебелиший за мене. Остовпілий спочатку не так через удар, як через кров, що капотіла на його костюм, він випростався і серед гвалту, що зчинився у приміщенні, завдав мені страхітливого удару просто в око. Нас почали розбороняти, потім витурили з танців, спочатку Мабель та мене, а потім Сальгадо, допомігши йому спинити кровотечу. Моє око геть запливло й не бачило, і мені було боляче й соромно. Вже на вулиці я намагався вибачитися перед Мабель, але вона на знак мовчанки приклала мені пальця до губів. Вона міцно тримала мене за руку, гладила по голові і не знаю, як це їй вдалося, але поки ми чекали на таксі, забігла до кав'ярні й повернулася з пластиковою торбинкою, напханою шматочками льоду.

У таксі вона поклала мою голову собі на коліна, а до ока притулила торбинку з льодом. Мене опанувало дивне почуття, здавалося, ніби я мандрівний лицар або один із грандів, що служили при дворі короля Артура. Я відчував себе справжнім чоловіком і жалкував тільки за тим, що в мене замало грошей, аби сказати таксистові: «Ідьте, доки звелю зупинитися».

— Ти вибачаєш мені?

— Тс-с-с!

Сукня Мабель була тонка, і я відчував тепло її тіла.

— Ти вибачаєш мені?

— Тс-с-с!

Її тіло було тепле, а руки пестили моє волосся, мого обличчя торкалися її пругкі груди.

— Ти вибачаєш мені?

— Тс-с-с!

Я підніс руку, обійняв її за ший і притягнув до себе її голову.

Спочатку Мабель здивувалася, якимось залякла, потім, відчувши мої губи на своїх, заплющилася, і ми почали цілуватися. Ми цілувалися довго, не знаючи навіть скільки часу, й отямилися лише, почувши тактовне покашлювання водія. Коли я глянув на вулицю, весь світ здався мені порожнім і позбавленим усякого сенсу. Червоний колір світлофора зупинив нас у зовсім незнайомій частині міста.

— Ми тут вийдемо. Скільки з мене?

Ми йшли, обійнявшись, і зупинялися через кілька метрів, щоб поцілуватися, і цілувалися стільки, скільки вистачало сили не дихати.

Отак ми дійшли до маленької безлюдної площі. Заховавшись під густою акацією, я міцно обійняв Мабель, підняв її сукню і почав пестити її коліна, міцні та стрункі ноги, живіт, пружкі сідниці, шовковисте волосся лобка. Раптом я відчув, що вона плаче. Було темно, і я злякався, але Мабель уже сама пригорнулася до мене якнайшльїніше.

Все сталося дуже швидко. Готель у напівтемряві; невидимі обличчя адміністратора та покоївки, яка вручила нам рушники; велике ліжко, люстерко на стіні; притишена абсурдна музика, яка лилася не знати звідки, непотрібний телефон на маленькому столику, сірники на тумбочці з позначкою готелю, газова сукня Мабель на стільці у напівтемряві, її маленькі груди, аромат парфумів, приглушений стогін дівчини та злиття наших тіл. Потім я провалився невідь-куди, а коли прокинувся вже вранці, око знову мені боліло, я шукав руками Мабель, але її не було; я лежав один у незнайомій кімнаті.

Зиркнувши в люстерко, я побачив, що око перетворилося на суцільну синю пляму, яка вкривала майже третину мого обличчя. На щастя, була неділя, коли на вулицях так рано ще немає людей. Я взяв таксі й поїхав до своєї кімнати, мавши надію, що надвечір загухле око розплющиться і тоді я зможу вийти назустріч моєму світові, захищеному за важкою темною шторою. Але клята пухлина зробилася ще більшою, а з ока потекла якась біляста рідина. Цілий день я лежав у ліжку і назавтра не зміг піти на роботу. Знайомий лікар дав мені довідку про загострення гастриту, і я ще три дні пролежав удома, прикладаючи до ока компреси з водою та гірчицею, думаючи весь час про Мабель і не перестаючи палити.

На третій день мені полегшало, і ввечері, начепивши на носа темні окуляри, я рушив до будинку німих.

Мене зустріла найстарша із сестер і, як завжди, запросила до вітальні. А де Мабель? Сестра почакувала мене чаєм і печивом. А де Мабель? Жестами вона пояснила, що її немає, що вона поїхала на південь до родичів, бо несподівано захворіла на бронхіт, а степове повітря дуже корисне в таких випадках.

Той вечір тягнувся довго. Обидві сестри, прикуті до навушників, потім музика танго, радіопередача «Вбивство на вулиці Морге», нарешті вечеря: суп, омлет з рисом, вино. А де ж Мабель? Ні. В нас немає адреси. Це далекі родичі, і тільки Мабель мала зв'язок із ними. Ні. Вона не сказала, коли повернеться.

Другий, третій, четвертий день. Ті самі відповіді. А в яке місто вона поїхала? Не знаємо. Тільки Мабель знає, де живуть ті родичі. Вона нічого не сказала? Нічого. А якщо з нею щось сталося? А що може статися? Може, ви знаєте, в яку провінцію вона поїхала? Ні. Ми вже вам сказали...

Я перестав приходити до німих, просто проходив повз їхній будинок, і коли клієнти заходили або виходили зі своїми краватками та капелюхами, я заглядав досередини, маючи надію побачити там Мабель.

Пізніше я перестав навіть підходити до будинку, я давав кілька монеток хлопчикам, які приносили мені інформацію про життя сестер. Нічого. Ніякого сліду Мабель. Ніяких відомостей про Мабель.

Врешті-решт довелося змиритися з відсутністю Мабель. Найгірша кара в тому, щоб здатися без бою. Найгірша кара — це коли не можеш боротися, бо не бачиш супротивника. Залишається тільки змиритися.

Я знову повернувся до більярду, вигравши десятки пляшок пива. Сальгадо чекав на мене, і я знову розквасив йому носа, а він підбив мені око. Нарешті, ми замирилися, вирішивши, що дружба іноді потребує бійки.

Мабель.

З плином часу я навчився не згадувати її очі, її губи, її ніжні руки. Я весь переповнився забуттям. Немає вже того міста, про яке я розповідав, тих вулиць, майстерні німих, широких краваток та капелюхів. Усе зникло. Давно вже немає набряку мого ока, але залишився набряк душі, і мені чогось бракує, тебе, Мабель, тож-бо йду я життям, шкутильгаючи, мов комаха з перебитим крильцем, чи ящірка без хвоста, чи ще щось таке.

ЗУСТРІЧ ПО ТОЙ БІК ЧАСУ

Книга чекала на мене в кутку маленької празької книгарні старого букініста. То був мій останній день у цьому місті, куди я приїхав для участі у днях пам'яті Ярослава Сейферта, а що творів цього письменника було видано дуже мало, то я вирішив у ці останні години походити міськими околицями, не маючи певної мети, поблукати вузькими вуличками та завулками, здатними, здається, постати тільки в уяві поета.

Стояв холод, тож я йшов зігнувшись, застромивши руки в кишені пальта, і частенько заходив до ремісничих та антикварних крамниць, щоб зігрітися. В одній з вітрин і чекала на мене ця книга, яка впала мені в око, бо її назва була написана моєю рідною мовою. Не часто зустрінеш книги, написані іспанською мовою, в країнах Східної Європи, а в старих букіністичних крамничках і поготів.

То була тоненька книжечка у палітурці з червоної тканини, прикрашеної позолоченою, трохи вицвілою окрайкою, з примхливими малюнками, подібними до картин Ієроніма Босха. У нижній частині палітурки виднів овал з написом «Вибрана бібліотека для молоді». В центрі обкладинки було надруковано назву книги «Історія парової машини», а нижче великим шрифтом стояла назва видавництва: «Брати Гарнье, Париж».

Мені здається, я не цинік, але я знаю, що мені довелося жити в добу, коли простодушність вважається чимось зовсім непотрібним, а випадок розглядається як плід людського бажання. Все здається запрограмованим задалегідь, і ми поступово втрачаємо здатність дивуватися, сприймати щось незвичайне як можливе. Того дня до моїх планів належало походити по Празі, пошукати поезії Сейферта, потім поїхати до аеропорту, а ввечері зустрітися з друзями в Барселоні. Але книга у червоній обкладинці притягла мене до себе, і я, ігноруючи закони своєї доби, відчинив двері книгарні.

Мелодійний звук металевого дзвіночка сповістив про мій прихід. Приміщення було вузьке і кепсько освітлене. Запахло чимось затхлим, пилюка віків, насичена таємницею мудрості, здавалося, осідала на полицях та на папері. У глибині книгарні відчинилися двері, які вели чи не в житлове приміщення, і звідти з'явилася постать старої закутаної людини.

Німецькою мовою я попрохав глянути на книгу з вітрини, і коли показав на неї, старий усміхнувся, а потім озвався іспанщиною, але не сучасною, а старовинною, старовиннішою за нього: він був єврей-сефард, чією рідною мовою була мова ладіно, старовинна іспанська мова, якою розмовляли іспанські єврей-сефарди.

— Он як! Книжка іспанською мовою. Вона вже стільки років стоїть у вітрині! — сказав він, вручаючи її мені.

Зворотна частина обкладинки була жовто-червоного кольору, і перша сторінка мала такий самий колір. Коли я побачив присвяту, написану легким недбалючим письмом, я навіть не здивувався і зрозумів, чому ця книга прикувала мою увагу.

Я навіть не можу точно визначити, що я відчув, прочитавши ті слова, написані, мабуть, синім чорнилом, вицвілим тепер так само, як папір. Можливо, то

було почуття жалю до старої людини з рідесенькою борідкою, яка вмерла понад тридцять років тому і яку я любив, супроводжуючи її в ті далекі німотні вечори в Чилі.

Раптові спогади, мабуть, відбилися на моєму обличчі якоюсь стурбованістю, бо книгар узяв мене під руку, провів до стільця і запропонував мені чарку лікеру.

— Пілар Солорсано існувала,— пригадалися мені давно почуті слова.

— Не переживай,— сказав старий,— у книжках усе можливе.

Я подякував старому книгареві за те, що той зрозумів мене, і знову перечитав присвяту: «Дарую цю книгу Хенаро Бланко на пам'ять про його мрії та про все те, що нас об'єднує. Пілар Солорсано, 15 серпня 1909 року».

Хенаро Бланко. Дон Хенаро. Так звали старого замріяного андалузійця, якого одного дня прийняла моя сім'я, наче рідну людину. Як розповідала моя мати, за п'ять місяців до мого народження у салоні нашого будинку з'явився немолодий чоловік зі старою картоною валізою та чорним парасолем, його підтримував під руку мій дід.

«Це Хенаро, мій товариш та брат. Кілька тижнів тому він втратив дружину і чуває себе дуже самотнім. Запрошую тебе, Хенаро, розділити з нами вино, хліб та дружбу»,— сказав мій дід і показав йому на місце за нашим родинним столом. «Бажаю всім вам здоров'я та анархії»,— так, кажуть, відповів дон Хенаро. Отже, коли кілька місяців тому народився я, в мене було двоє дідів-іспанців і один дід-чилієць.

З умісту його валізи, де було дуже мало одягу, зате дуже багато паперів, які він усе переглядав, мої батьки дізналися, що він так само, як мій дід, був ворогом будь-якого уряду і об'їхав півсвіту, перетворившись на справжнього анархіста, щоб нарешті оселитися в Чилі, так і не знайшовши країни без уряду.

Я мало знав про нього, бо коли він помер, мені було дванадцять років, а останні кілька років свого життя він більше мовчав, ніж говорив, і моя родина сприймала це як нормальну річ, притаманну багатьом старим пенсіонерам.

Усе, що я пригадую, має досить фрагментарний характер, але мені запам'яталися слова, які він повторював досить часто. Він запрошував мене сісти поряд із ним і казав: «Зараз я розповім тобі про Пілар Солорсано», але так нічого ніколи й не розповів.

Дон Хенаро дожив до дев'яноста двох років, і його постійні згадування імені Пілар Солорсано сприймалися родиною як дивацтво старого самотнього вдівця, який іноді плугав реальних людей з персонажами пригодницьких романів. По смерті мого діда дон Хенаро раптом щез, але за кілька годин його привезли двоє карабінерів і сказали: «Цей сеньйор прийшов до президентського палацу і почав викрикувати образливі слова на адресу президента. Будь ласка, простежте, щоб такого більше не було, а то ми його заарештуємо». Дон Хенаро, похнюпившись під вичитування майже всіх членів родини, попивав собі анісову горілку і замість вибачень, яких чекала від нього сім'я, проголосив свою моральну настанову: «Будь-яка влада корумпує».

Нехтуючи всі поради лікаря, він запалював люльку, підсував до себе солом'яний стілець з лікарськими травами, які сам вирощував і називав «мій сад», і звертався до мене зі своїм незмінно безплідним запрошенням: «Ходи-но сюди, я розповім про Пілар Солорсано».

Чи був дон Хенаро щасливою людиною? З розповідей моїх батьків та інших родичів я знав, що він нещасливий винахідник машин. Коли він закінчував свою роботу, виявлялося, що їх уже винайдено або вони не знаходили застосування. Тому на початку сторіччя він об'їздив Філіппіни та Центральну Америку, шукаючи місця, де б оцінили його винаходи. Іноді заїжджав до Іспанії, де познайомився зі своєю майбутньою дружиною, я бачив її тільки на фотографії. Дітей у них не було, а потім громадянська війна, яка вибухнула в Іспанії, закинула їх до Франції, звідки їм пофортунило сісти на пароплав «Вінніпег» разом із двома тисячами інших республіканців, і останнє, що вони побачили в Європі, був силует Пабло Неруди, який прощався з ними з пристані.

— Не журись, це історія гарна та сумна,— сказав старий книгар.

— Не знаю, що й думати. Невже був інший Хенаро Бланко, який мав іншу Пілар Солорсано? Подивіться на другу сторінку: «Видавництво Губо та ком-

паня. Гватемала. Може, на той час Хенаро Бланко, якого я знав, перебував у Центральній Америці. Як це все дивно і незрозуміло.

Книгар співчутливо глянув на мене, але без жодних ознак подиву, начебто такі випадки були цілком нормальними в його середовищі з книжок та думок, виплеканих часом. Перед тим, як озватись, він зняв окуляри і протер їх шарфом.

— Забирай цю книгу. Вона на тебе чекала.

— Я ще не запитав, скільки вона коштує. Може, я навіть не в змозі буду купити її.

— Бери її так. Книга криє якусь загадку, і ти маєш її розв'язати, якщо ти книги не візьмеш, вона переслідуватиме тебе, як Голем. Не забувай, що я єврей і знаю, що кажу. Ця книга твоя, вона належала Хенаро Бланко, а ти був частиною його родини.

— Добре. Я беру її за однієї умови: не знаю, в який спосіб, але я шукатиму Пілар Солорсано. Якщо все виявиться помилкою, я поверну вам цю книгу.

Книгар зиркнув на мене доброзичливо, наче вибачав моє невігластво перед чимось неминучим.

Під час подорожі до Барселони я не випускав книги з рук і знайшов ім'я автора: Еліас Зероло. Перегортаючи сторінки, я натрапив на абзац, який міг би належати донові Хенаро, коли той викладав свої вільнодумні ідеї: «... і ви побачите, що тільки у вільно обраному труді можна знайти задоволення своїх потреб та повагу до себе всього людства».

Коли ми прилетіли до Барселони, я вже намислив певний план пошуків Пілар Солорсано і почав з того, що зателефонував моїй матусі в Чилі. Нічого не сказавши їй про знайдену книгу, я просто запитав, чи не розповідав коли-небудь дон Хенаро про те, які країни він відвідав на початку століття.

— Гадаєш, я про це пам'ятаю? Скільки років сплило вже як старий помер!

— Прощу тебе, пригадай, для мене це так важливо.

— У домі ще є паперів дона Хенаро. У нього було кілька паспортів, але я не знаю, де ми їх поділи. Зателефонуй завтра, а я тим часом пошукаю.

— Ні, мамо, це має бути якнайшвидше.

— От лихо! Ну добре, зателефонуй години за дві.

На щастя, мати знайшла документи, і так я довідався, що між 1907 та 1909 роками дон Хенаро жив у Ов'едо на півночі Іспанії. Серед паперів було кілька листів від керівництва шахт, які відкидали його винаходи. Там був ще паспорт із позначкою, що він виїхав з Іспанії через Сантандер 1910 року.

Я перебув безсонну ніч і коли, нарешті, заснув, побачив сон, який мене майже ущасливив. Уві сні я уздрів дона Хенаро, мого діда, та старого празького книгаря. Вони пили лікер і розмовляли між собою, наче все життя були друзі. Раптом дон Хенаро покликав мене: «Ходи-но сюди, я розповім тобі про Пілар Солорсано», але тут я прокинувся, і світанок знову відняв у мене цей секрет.

Рано-вранці я вже був у Ов'едо, столиці іспанської області Астурії. Знайшовши невеликий готель, я попросив принести до номера телефонного довідника і переписав номери телефонів усіх городян на прізвище Солорсано. Їх, на щастя, було всього двадцятьоро, і я заходився телефонувати.

— Вибачте, але мені треба терміново дізнатися про сеньйору Пілар Солорсано, яка 1909 року відвідала Гватемалу; знаю, це звучить досить дивно, але мені це конче потрібно.

Перші п'ятнадцять дзвінків нічого не дали, і я подумав, що годилося б вигадати щось про спадщину, яка чекає на нащадків сеньйори.

Сповнений вагань, я накрутив наступний номер, і жіночий голос змусив мене спитіти від хвилювання.

— Так, це дім сеньйори Солорсано, але її немає, вона переїхала до старого будинку. Жила сама і вже не могла дати собі ради. Її не звали Пілар, але вона мала сестру, почекайте хвилинку, Хосе, ти не пам'ятаєш, як звали сестру сеньйори? Алло, сестру звали Пілар, ви хотіли б зайти? Завтра? Знаєте, вдень ми на роботі, але якщо вас не лякає розгардіяш, ми саме робимо ремонт, то приходьте прямо тепер. Ми тільки недавно в'їхали в це помешкання, і тут ще повно речей сеньйори Солорсано. Добре, чекаємо.

Сірий будинок стояв біля вокзалу, і мене зустріла симпатична молода пара,

заклопотана ремонтом. Ми почали взаємно вибачатися, я за те, що вдерся до них, а вони за безлад у квартирі; потім я признався їм, що не знаю точно, чого шукаю, але мені конче потрібно знайти щось пов'язане з Пілар Солорсано.

— Здається, Хосе, ця людина не схожа на злодія,— доброзичливо сказала жінка:

— Мені теж так здається,— весело відказав чоловік.

Вони залишили мене самого в кімнаті, повній картин, книжок, ламп, килимів та фотоальбомів.

За кілька хвилин мені стало ясно, що Пілар Солорсано таки не міф. Впорядковані фотографії самітнього життя продемонстрували різні роки життя жінки, яка завжди була вродливою, навіть коли її волосся почало сивіти, а на обличчі та на руках з'явилися плями, ознаки старості.

Ось кілька листівок та фотографій, позначених 1908 — 1911 роками, і на одній фотографії я раптом побачив обличчя дона Хенаро. Вони з Пілар стояли разом на якійсь вежі, мабуть, іспанської фортеці, збудованої для оборони від піратів. Вона була у довгій легкій бавовняній сукні; вітер, який зупинився на фотографії, розмаїв її, вимальовуючи стрункий стан. Хенаро мав на собі білий костюм, а на голові сомбреро. Він притискав до грудей книжку, яка в цей момент лежала у кишені мого піджака.

На звороті фотографії стояла дата: 15 серпня 1909 року.

Не знаю, скільки я просидів у тій кімнаті, розглядаючи фотографії та перебігаючи очима листи, надіслані з Чилі. В одному з листів, датованому 1949 роком, дон Хенаро розповідає про моє народження словами, де вгадувався тон його волелюбних розповідей або інтонація, коли він кликав мене, обіцяючи розповісти про Пілар Солорсано.

«Якби Ви могли побачити його, Пілар. Маленьке створіння, яке прийшло заселити Всесвіт. Він крикун, вередя, але такий беззахисний, що може викликати у найгрубішій людині почуття любові, яке робить усіх людей однією великою сім'єю. Якби Ви могли побачити його, Пілар...» Я не міг далі читати, мені соромно стало втручатися в найінтимніші подробиці життя цих двох людей.

Я почав прощатися з симпатичною парою, коли жінка згадала ще про одну коробку з важливими документами, вона мала віднести її сеньйорі Солорсано. Там я знайшов документ про смерть Пілар. Вона померла набагато раніше, ніж дон Хенаро, і за датою її народження видно було, що вона старша за дона Хенаро на п'ятнадцять років.

Притискаючи до грудей книжку, я зайшов до бару, і тепло коньяку збудило в мені рій запитань. Чи знав дон Хенаро про таємну любов до нього цієї жінки? Чи поїхала вона за ним до Центральної Америки? Чи були вони щасливі в Карибському морі? Коли вони розсталися? Чи відкрили, яку безжалюну пастку готує іноді доля, навіть коли промовляються найщиріші слова кохання? Чи вимовили вони слова «Я тебе ніколи не забуду»? А може, громадянська війна в Іспанії розлучила їх? А цю книгу, яка тепер належить мені, чи читали вони її вкупі, наприклад, оці слова: «... з усіх винаходів найзнаменитішою була б машина, яка рухалася б силою прирученої води...»

Сторінки книги мали сліди вологості та темних плям, що загрожували зіпсувати текст. А в пам'яті дона Хенаро спогад про Пілар Солорсано не мав жодної плями, ані тіні.

Я хочу думати, що це кохання так само, як книга, пережило забуття, і, може, упродовж свого життя Пілар Солорсано кликала свою сестру і казала їй: «Йди сюди, я розповім тобі про Хенаро Бланко», а може, занурені у своє мовчазне життя та поважні роки, вони й далі кохали одне одного, і це кохання було дужче за розлуку, за спільне мовчання, за величезну відстань, яка їх розділяла, за всі болі, які вони відчували через те, що не могли бачитися; і сила цього кохання живилася неминучою появою чоловіка, передбаченою незрозумілою силою провидіння, яке вибрало мене як свідка цієї зустрічі по той бік часу.

